

Valviran asiantuntijan juridinen asema ja vastuu

Valviran asiantuntijasymposium

16.4.2013 Biomedicum

Olli Mäenpää, Helsingin yliopisto

Valviran asiantuntijat

(ValviraL 5 §; ValviraA 8 §)

1. Pysyvät asiantuntijat

- Valvira päättää asiantuntijan kutsumisesta; edellyttää henkilön suostumusta
- ”Tunnetusti taitavia ja kokeneita henkilöitä”
- Määräaikainen tehtävä – enintään neljä vuotta

2. Ad hoc -asiantuntijat

- Viranomainen, yhteisö tai yksityinen
- Tehtävänä on yksittäisen asiantuntijatehtävän suorittaminen
- Tehtävä määräytyy toimeksiannon tai sopimuksen mukaan

Pysyvän asiantuntijan asema 1

- Asiantuntijatehtävän hoitaminen on *julkinen hallintotehtävä*
  - Tehtävän hoitamiseen sovelletaan etenkin hallintolakia ja julkisuuslakia
- Asiantuntija *käyttää julkista valtaa*
  - Rikoslain mukaan hallintopäätöksen valmistelu sisältää julkisen vallan käyttöä (RL 40 luvun 11 §:n 5 kohta)
  - Asiantuntija on tehtävää hoitaessaan rikosoikeudellisen virkavastuun kohteena (RL 40:12 ja ValviraL 5.3 §)

Pysyvän asiantuntijan asema 2

- Asiantuntija on *toimeksiantosuhteessa* Valviraan
  - Ei palvelusuhde, ei sopimussuhde, ei luottamustoimi
  - Asiantuntijan kannalta tehtävä on sivutoimi
  - Pysyvällä asiantuntijalla on velvollisuus antaa asiantuntija-apua (ValviraA 8 §) → tehtävä voidaan antaa toimeksi
- Asiantuntijalla *ei ole päätösvaltaa* valvonta-asiassa
  - Asiantuntijan lausunto ei ole Valviraa sitova
  - Lausuntoon ei voi hakea muutosta erikseen
  - Lääkärin lausunto todistusvoimainen ja pätevä (AmmHenkL 23.1 §)

Asiantuntijalausunto oikeudenkäynnissä

KKO 2002:35

Hovioikeus oli pyytänyt vakuutuskorvausta koskevassa asiassa TEO:n asiantuntijalausunnon kantajaa kohdanneen tapaturman ja kanteessa mainittujen vammojen syy-yhteydestä. TEO antoi pyydetyn lausunnon hankittuaan sitä varten lausunnot kolmelta TEO:n pysyväksi asiantuntijaksi nimetyltä lääkäriltä. TEO:n lausunto oli kantajan kannalta kielteinen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 50 §:n 2 momentin mukaan **asiantuntijaa, joka on antanut lausuntonsa kirjallisesti, on kuultava tuomioistuimessa suullisesti, jos asianosainen sitä vaatii eikä hänen kuulemisensa ole ilmeisesti merkityksetöntä.** Se seikka, että hovioikeus on pyytänyt asiassa lausunnon terveydenhuollon oikeusturvakeskukselta, joka puolestaan on nojautunut pysyviltä asiantuntijoiltaan saatuihin lausuntoihin, ei sinänsä merkitse, ettei mainittu säännös voisi tulla sovellettavaksi tällaisen asiantuntijan osalta. Arvioitaessa suullisen kuulemisen tarvetta on kuitenkin otettava huomioon terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 23 §:n 1 momentti, jonka **mukaan laillistetun lääkärin ja hammaslääkärin todistus tai lausunto on pätevä ilman valallista vahvistusta, jollei tuomioistuin erityisistä syistä määrää, että se on vahvistettava suullisella valalla tai vakuutuksella.** Säännös merkitsee, että lääkärin antaman kirjallisen lausunnon katsotaan sellaisenaan todistusvoimaisesti ilmaisevan lääkärin käsityksen lausunnon kohteena olevasta asiasta ja että lääkärin kuuleminen oikeudessa ei ole tarpeen lausunnon sisällön vahvistamiseksi, ellei siihen ole erityisiä syitä. Tällaisena syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että oikeudessa tapahtuvalla kuulemisella olisi saatavissa lisäselvitystä lausunnon perusteeksi otetuista seikoista.

Ad hoc –asiantuntijan asema

- Virasto voi tehdä sopimuksia viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten henkilöiden kanssa *yksittäisten asiantuntijatehtävien* suorittamisesta (ValviraL 5.1 §)
- *Sopimuksenvaraiset tehtävät*: tehtävät määritellään sopimuksella – hallintosopimus
- *Tehtävät ja vastuu* rinnastuvat soveltuvin osin pysyviin asiantuntijoihin

Pysyvän asiantuntijan yleiset velvollisuudet

- Asiantuntija ”on velvollinen antamaan edustamaansa alaa koskevaa asiantuntija-apua virastolle ja aluehallintovirastoille” (ValviraA 8 §)
  - Asiantuntemuksen laatuvaatimus, asianmukaisuus
  - Yksipuolinen velvoite periaatteessa mahdollinen
  - Velvollisuus rajoittuu asiantuntijan kompetenssialueelle
- Asiantuntijan on tehtävässään noudatettava hallintolakia
  - Puolueettomuus, viivytyksettömyys, hyvä kielenkäyttö ym. yleiset menettelykriteerit
  - Velvollisuus käyttää harkintavaltaa oikein
  - Velvollisuus selvittää asiaa asianmukaisesti ja riittävästi
  - Perustelovelvollisuus: mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet
  - Esteellisyyssperusteet kohdistuvat asiantuntijaan → Esteellinen asiantuntija ei saa käsitellä asiaa

Pysyvän asiantuntijan salassapitovelvollisuus

- Valviran toimeksiannon perusteella laadittuun asiakirjaan sovelletaan julkisuuslakia (Julkl 5.2 §)
  - Yleensä asiantuntijalausunto sisältää salassa pidettäviä tietoja
  - Valvira arvioi ja päättää lausunnon julkisuudesta ja salassapidosta
  - Asiantuntija ei voi itse antaa sivulliselle tietoja lausunnostaan
- Valvira voi antaa asiantuntijalle luvan saada välttämättömiä tietoja salassapitosäännösten estämättä (ValviraL 5.2 §)
  - Asiantuntijalla on myös tällaisia tietoja koskeva tiedonsaantioikeus tehtävänsä toteuttamiseksi
  - Tietoja koskee vaitiolovelvollisuus
  - Saatuja tietoja saa käyttää vain asiantuntijatehtävän suorittamiseen

Pysyvän asiantuntijan oikeudet

- Asiantuntijan riippumaton asema
- Oikeus saada relevantti informaatio
- Palkkio asiantuntijatehtävästä

Pysyvän asiantuntijan rikosoikeudellinen vastuu

Rikosoikeudellinen virkavastuu

- Määräytyy rikoslain 40 luvun mukaan
- Käytännössä keskeiset rangaistusvastuun perusteet
  - a) *virhe tai laiminlyönti* asiantuntijan tehtävässä
    - jos asiantuntija tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo asiantuntijan tehtävässä noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan velvollisuutensa
  - a) *vaitiolovelvollisuuden rikkominen*
  - b) myös *asiantuntija-aseman väärinkäyttö, lahjusrikos*

Pysyvän asiantuntijan vahingonkorvausvastuu

Korvausvastuun perusteet

- Määräytyvät vahingonkorvauslain mukaan
- Koskevat asiantuntijan lausunnon *aiheuttamaa vahinkoa*, joka johtuu *virheellisestä menettelystä* tai *laiminlyönnistä*
- Korvausvastuu kohdistuu kuitenkin ensisijaisesti Valviraan/valtioon (VahingonkorvausL 3 luvun 1 ja 2 §)
- Asiantuntijalla enintään toissijainen korvausvastuu (4 luku)